

11. Кондратьев Н. Д. Основные проблемы экономической статистики и динамики: Предварительный эскиз. — М.: Наука, 1991. — 567 с.
12. Хайек Ф. А. Познание, конкуренция и свобода / Пер. с англ. — СПб.: Пневма, 1999. — 288 с.
13. Белов Ю. А, Ральчук А. Н. Социум и универсум — герменевтика кризисной не-взаимности // Философия хозяйства. Альманах Центра общественных наук и экономического факультета МГУ — 2008. — № 6 (60). — С. 134—147.

М. Г. Шульський, д-р екон. наук,
професор кафедри менеджменту,
Львівський національний університет
ветеринарної медицини та біотехнологій
ім. С. З. Гжицького

СЕРГІЙ ПОДОЛИНСЬКИЙ У ЛИСТАХ І ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА

It was carried out the investigation of scientific activity of S. Podolynskyj in the letters and composition of I. Franko, received results indicate the valuation of scientific inheritance of S. Podolynskyj as in past as in the conditions of forming the independent Ukraine.

З України вийшло багато знаменитих особистостей, які внесли значний вклад у розвиток різних сфер світової цивілізації. Про одних ми знаємо, вивчаючи їхні досягнення в школах та вищих навчальних закладах, про деяких відомості про їх діяльність на їхній батьківщині досить обмежені, а інших, інші країни їхні досягнення долучають до скарбниці знаменитостей своїх держав. Такий стан можна проілюструвати на конкретних прикладах історичного розвитку суспільства. Так, на жаль, склалась доля наших співвітчизників, але так, на наше переконання, не повинно бути. Причин такого стану досить багато. І, в першу чергу, це обумовлено бездержавністю української нації протягом багатьох століть.

Відновлення самостійності України в кінці ХХ століття дає потенційні можливості проведення справедливої оцінки діяльно-

сті наших відомих співвітчизників, які внесли значний вклад у розвиток різних сфер суспільних відносин у світовому просторі. Тобто, ми повинні по крупинках збирати ту безцінну інформацію про своїх минулих попередників і довести до кожного громадянина України про їх досягнення. Саме це скріплює дух нації, підвищує її імунітет перед труднощами, забезпечує авторитет держави і народу серед країн світу.

В діяльності геніїв немає дрібниць. Навіть маленький і незначний штрих у їхньому житті дає можливість зрозуміти велич особистостей, її неповторність і значимість для розвитку тих чи інших сторін людства. Саме з цих позицій ми і провели дослідження діяльності С. Подолинського в оцінці І. Франка.

С. Подолинський належить до когорти тих особистостей, які мало прожили (всього 41 рік) і багато зробили. З цього приводу можна погодитися з твердженням А. Ващишина про те, що він був енциклопедично освіченою людиною, на що вказують його праці з різних галузей людських знань. Його оригінальні ідеї з соціоетногігієни, поєднання соціальних та природничих наук, екології людини увійшли до скарбниці української та світової науки. Про С. Подолинського можна сказати, що він жив так, як проповідував [1, с. 101].

У сьогоденнішніх умовах про С. Подолинського написано низку праць, однак за радянський період про нього було мало інформації і то інколи суперечливої і не завжди виваженої. В умовах Російської імперії, у якій формувалися капіталістичні відносини, офіційна влада ставилась до нього з підозрою. Адже, «капіталізму, Подолинський протиставляв соціалізм як лад, що дає найбільше можливостей для розвитку продуктивних сил і відповідає вимогам моралі. Праця «Ремесла і фабрики на Україні» була заборонена царською цензурою» [2, с. 781].

За період існування Радянського Союзу його ім'я знаходимо в енциклопедичних виданнях і це, на наше переконання тому, що він був з 1872 р. особисто знайомий з К. Марксом і Ф. Енгельсом. У філософії стояв на матеріалістичних позиціях. Хоч суспільні погляди Подолинського близькі до народництва, але в ряді питань під впливом марксизму він подолав помилки народників...» [3, с. 839]. Сучасні дослідження діяльності С. Подолинського вказують, що на його світогляд мав вплив не тільки марксизм, але більшою мірою він формувався на передових досягненнях тодішньої науки і практики в усіх сферах існування Всесвіту. Його праці є тому підтвердженням.

Конкретизуючи матеріал щодо теми даної статті відмітимо, що концентрація уваги І. Франка на діяльності С. Подолинського сфокусована на двох напрямках: листах до своїх близьких по духу людей та у безпосередніх творах. Інформація у цих працях Великого Каменяра є досить цінною для проведення дослідження спадщини С. Подолинського в умовах сьогодення.

Так, у листі до М. Павлика (1853—1915) — українського письменника і громадського діяча, з яким був знайомий С. Подолинський і видавав з ним у Женеві журнал «Громада», Іван Франко пише: «Не менш рад я і за П[одолинського], котрого «Життя і здоров'я» тут взагалі дуже подобалося, хоч трохи потяжка (російська) термінологія не одному стала значною завадою при читаннях. Багато людей допоминалося, щоби видати тоту книжку по-галицьки для галичан, а то й так її дістати не зовсім легко. А питання, котре він обробив у своїй статті — соціалізм і дарвінізм — у нас літом, займало геть людей і багато викликало спорів і навіть на університеті... де спори завзято велися щось зо дві неділі» [4, с. 90]. Хоча і цитата довга, однак ми її навели повністю для того, щоб відчуті усю глибину і повагу до автора книжки, яку виявив як І. Франко, так і галичани, їх інтерес до з'ясування її суті через спори протягом двох неділь. З цього приводу слід наголосити на тому, що книжка С. Подолинського «Життя і здоров'я людей на Україні» була опублікована у 1879 р., і лист до М. Павлика був також написаний І. Франком у цьому ж році. А це означає, що галичани були, напевно, одні із перших у Європі, хто її прочитав. Висока професійність викладу матеріалу С. Подолинським у цьому творі обумовлена тим, що він за фахом був лікарем і в 1876 р. захистив у Бреславському університеті докторську дисертацію з медицини. Цінність цієї праці з гігієни підсумував І. Франко, вказуючи, що нею могла б повеличатися кожна європейська література.

Інтерес до творчості С. Подолинського динамічно зростає. Про це свідчить наступний лист І. Франка до М. Павлика, в якому він запитує: «Статті Подолинського, котрі Ви обіцяли, я ще не дістав. Чи Ви не вислали?» [5, с. 104]. Через деякий час, одержавши інформацію про випуск книжки С. Подолинського «Ремесла і фабрики на Україні» у Женеві, І. Франко про її зміст вказує так: «Виклавши дуже популярно найновіші теорії про початок, поділ і розумну організацію людської праці, автор малює картину життя робітників різних фахів на Україні і в Галичині на основі найновіших матеріалів... Праця Подолинського, написана ясно, доступ-

но, з повним володінням предмету, заслуговує на якнайбільше поширення, і сподіваємося, що незабаром вона з'явиться в переробленому польському перекладі» [14. с. 43].

Така лаконічна, виважена і, що головне, об'єктивна оцінка випущеної книжки, такою всепроникаючою у різні сфери людського суспільства і глибокою обізнаністю із особливістю його функціонування, людиною, як І. Франко, дозволяє констатувати про глибокі знання С. Подолинським розвитку промисловості як в Україні, так і в Галичині, високопрофесійний рівень викладу матеріалу. Тут також важливим є те, що І. Франко не тільки вказує на цінність цієї праці, а пропонує її, як найбільше поширення в Галичині шляхом перекладу на інші мови. Це, у свою чергу, вказує на стратегічність мислення рецензента щодо поширення праць С. Подолинського серед широких верств населення.

У подальших листуваннях з М. Павликом І. Франко вказує на недоліки статті, що представлена до друку саме М. Павликом та утруднення її поміщення в «Прасу» і одночасно вказує, що «радо приймуться друкувати тут додатками до «Прасу» польську переробку книжки С. Подолинського. Судячи по оригіналу, статті тутка не сконфіскують. Тож присилайте. Тут друкування винесе дешевше, бо свої люди складають»... [6, с. 115].

Інформація цього листа вказує на високу об'єктивність І. Франка в оцінці тих чи інших творів. Адже, він піддає сумніву можливості друкування статті свого дорогого друга М. Павлика і одночасно має намір із задоволенням друкувати додатками праці незнайомого особисто, однак глибоко шанованого С. Подолинського. Слід також відмітити, що книжка «Ремесла і фабрики на Україні» була заборона царською цензурою в Росії, проте в Галичині, як стверджував І. Франко, її не сконфіскують. До речі, слід нагадати, що національний гніт на території України, що входила до складу Австро-Угорської імперії, був значно менший, ніж у Російській імперії, куди входила Східна Україна. І саме за цих обставин значна частина творчих людей Східної України друкувала свої праці в Галичині. Отже, різні імперії характеризувалися різними рівнями свобод для своїх жителів та можливостями їх використання у практичній діяльності.

Згадує І. Франко С. Подолинського і в листах до М. Драгоманова (1841—1895) — відомого ученого, публіциста і громадського діяча. Так, зокрема, у 1880 р. І. Франко мав намір організувати випуск нової газети, а для цього необхідні оригінальні матеріали

для організації і популяризації нового видання, з одного боку, та, звісно, відповідні фінансові ресурси, з іншого. Для забезпечення першої потреби І. Франко звернувся до М. Драгоманова і одночасно зауважив, що: «Ми удались б й до д. Подолинського з такою прозбою, а тільки не знаєм, де він обертається» [7, с. 119]. Відносно вирішення другої проблеми — фінансової, І. Франко це не говорить в прямій формі, однак по змісту листа це прослідковується. Ось, що він пише з цього приводу: «Щоб покрити нестачую половину, рішено шукати людей, котрі б обов'язалися платити місячно по 1 ринського на піддержку газети. Таких людей треба би 35, а досі винайдено їх коло 20» [7, с. 119—120]. Як відомо, С. Подолинський був, на відміну від І. Франка, М. Драгоманова, М. Павлика та інших, багатою людиною і виділяв значні кошти на організацію різних видань. Як було вирішено ці питання з даних публікацій невідомо і в принципі нами це не поставлено за мету дослідження.

Нелегким видався І. Франку 1881 р. Після другого ув'язнення у 1880 р. (перше було у 1877—1878 рр.) він був етапований жандармерією у своє рідне с. Нагуєвичі. Ізоляція негативно вплинула на творчість Каменяра. Бажання творити вимагало використання відповідних літературних джерел, а їх було важко віднайти. Проте в цих умовах він вирішив написати статтю, скориставшись працями С. Подолинського. Ось, як писав про цей період І. Франко: «Я ось уже звиш, 7 місяців сиджу на селі, без книжок, без газет, без ніякісіньких зносин, пильнований жандармами... В статті «Мислі о еволюції» я хотів зробити те, що недостаточно зробив Ланге в «Arbeiterfrase» («Робітниче питання»), а що далеко краще, хоч коротко, сказав Д. Подолинський, іменно оперти розвиток історичний і особливо соціалізм на дарвінізмі, і думаю, що таке показання зв'язку між тими рядами явищ у нас для молодіжі може багато придатися, хоч би в деталях переведення й були деякі похибки» [8, с. 143]. Як бачимо, твори С. Подолинського були цінними для діяльності такого генія людства, як І. Франко.

Крім названих вище джерел прізвище С. Подолинського у писаннях І. Франка зустрічаємо в інших його листах до: М. Павлика, 12 листопада 1882 р. [9], а ще раніше до М. Драгоманова: 20 січня 1877 [10] та 6 лютого 1877 р. [11]; у творі «Микола Джеря», повість Івана Нагуя [13] (у двох останніх працях С. Подолинський виступає під псевдонімом Кістка). Відсутність згадувань С. Подолинського у наступних творах І. Франка обумовлено тим, що на початку 1882 р. С. Подолинський захворів і саме через

хворобу припинив свою науково-політичну діяльність, на яку Всевишній виділив йому всього 10 років.

В процесі опрацювання матеріалів даної статті виявлені деякі неточності у використуваних літературних джерелах. Так, зокрема, допущені помилки, щодо дат життя С. Подолинського (1854—1892) на с. 625 двадцятого тому, а в дійсності це є 1850—1891 рр. Це пояснюється, на наше переконання тим, що для радянського періоду не важливо було вірно, чи не вірно встановлені дати його життя, суть його творчості, а цінним було, насамперед те, що він був добре «обізнаний з «Капіталом» К. Маркса з окремими працями Ф. Енгельса... і стояв на матеріалістичних позиціях» [15, с. 449]. А те, що він був фундатором національної школи фізичної економії, надбання якої представляється, як глобальна місія України у просторі Всесвіту, вважалася непомітною і мало-значною роллю для розвитку людства. В сьогоденнішніх умовах формування незалежної України приходить усвідомлення важливості наукових здобутків С. Подолинського у ефективному функціонуванні світового простору.

Крім того слід, також звернути увагу на те, що І. Франко аналізує діяльність не тільки С. Подолинського, але і іншого, М. Подолинського (1844—1892) — одного із засновників «Січі» і співробітника «Зорі» (Т. 20, с. 645). І згадування про М. Подолинського в цьому ж томі трактується як прізвища С. Подолинського (с. 791 внесені прізвища їх двох). Однак, до речі слід нагадати, що це дві визначні постаті України високо відмічені І. Франком. Про М. Подолинського він писав у листі до О. Кониського (1836—1900) — українського письменника і громадсько-педагогічного діяча: «Подолинський, ласкавий Добродію, се у нас великий чоловік, авторитет, чоловік, котрий все знає, навіть те, чого не бачив, не чув, не читав» [12, с. 257]. Чим ця характеристика М. Подолинського не може відноситися до С. Подолинського? Може, і вона в повній мірі відображає титанічну діяльність їх обох на науково-політичній ниві. Зі свого боку додамо, що це два крила одного потужного птаха.

На закінчення відмітимо те, що представлений і висвітлений матеріал у даній статті є лише одна із важливих сторінок прижиттєвої оцінки діяльності визначної особистості ХІХ століття С. Подолинського, неперевершеним генієм світової цивілізації І. Франком. У сьогоденнішніх умовах ідуть динамічні процеси щодо відновлення відомих постатей України, оцінка їх вкладу у надбання світової спадщини розвитку людського суспільства. З цього приводу заслуговують увагу слова А. Ващишина: «За десять ро-

ків плідної роботи С. Подолинський залишив величезну, що посправжньому неоціненну наукову спадщину. Його ідеї та наукові здобутки ще довго слугуватимуть розбудові незалежної України, поро яку так мріяв і задля блага якої працював» [1, с. 101].

Література

1. Вацишин А. Сергій Подолинський / Українські кооператори. Історичні нариси. Кн. 1. — Львів: Вид-во «Укропосвіта» Львівської комерційної академії, 1999. — С. 97—101.
2. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 2 / Ред. — кол.: ... С. Мочерний (відп. ред.) та ін. — К.: Видавничий центр «Академія», 2001. — 848 с.
3. Український радянський енциклопедичний словник / В трьох томах. Т. 2. — К.: Академія наук Української РСР. — 856 с.
4. Франко І. Твори в двадцяти томах. Том XX. Вибрані листи. — К.: Державне видавництво художньої літератури, 1956. — 810 с.
5. № 34. До М. І. Павлика. — Львів, близько 10 жовтня 1879. — С. 88 — 93 (647—648).
6. № 38. До М. І. Павлика. — Львів, 19 лютого 1880. — С. 102 — 104 (638).
7. № 42. До М. І. Павлика. — Львів, листопад, 1880. — С. 114 — 117 (650—651).
8. № 48. До М. П. Драгоманова. — Львів, кінець 1880. — С. 117 — 120 (652).
9. № 56. До М. П. Драгоманова. — Львів, жовтень, 1881. — С. 143 — 148 (655 — 656).
10. № 66. До М. І. Павлика. — Нагуєвичі, 12 листопада, 1882. — С. 164 — 172 (659—660).
11. № 8. До М. П. Драгоманова. — Львів, дня 20 січня, 1877. — С. 16 — 21 (634—635).
12. № 9. До М. П. Драгоманова. — Львів, дня 6 лютого, 1877. — С. 18 — 21 (635—636).
13. № 101. До О. Кониського. — Львів, 13 грудня, 1884. — С. 249 — 259 (669).
14. Франко І. «Микола Джеря», повість Івана Нагуя. Т. XVII Літературно-критичні статті. — К.: 1955. — С. 171 — 177.
15. Франко І. Про нові українські видання в Женеві / Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Т. 44. Книга 1. — К.: Наукова думка, 1984. — С. 43.
16. Українська радянська енциклопедія / Т.8. Видання друге. — К.: Головна редакція УРЕ, 1982. — 528 с.